

Nota van Antwoord zienswijzen
Omgevingsvergunning Schoonebeek-447

Kenmerk: NvA-44175

Specifieke zienswijzen over 'planmatig beheer' en 'bodemdaling' zijn beantwoord in de nota van antwoord behorend bij de wijziging van het winningsplan Schoonebeek-Gas

3			<i>Bodemtrilling</i>
3a	0003	Zienswijze	Indiener stelt te wonen boven het gebied waar in de diepere ondergrond zich de reservoirs bevinden waarin enorme hoeveelheden productiewater, 2 injectieputten SCH-4473 en SCH-4474 op bovengenoemde locatie van totaal 7000 m ³ /dag, op te slaan. Dit tot een maximale druk van 318 bar op een diepte van 3000 m. De kans op bevingen is volgens indiener heel reëel aanwezig. De afstand van de woning tot de injectie locatie bedraagt om en nabij 500 meter. Alleen bij een magnitude tussen de 2.0 en 3.0 wordt er gestaakt met injecteren.
		Antwoord	De minister stelt dat er een kans is dat er als gevolg van de waterinjectie een bodemtrilling plaatsvindt. NAM dient in het seismische risicobeheersplan (SRB) op te nemen bij welke magnitude de winning en/of injectie tijdelijk stopt voor nader onderzoek of definitief stopt. Dit is opgenomen in voorschrift 8.1.1 in het besluit, waarin staat dat NAM een SRB moet hanteren. In het huidige risicobeheersplan volgt dat bij een magnitude tussen de 2.0 en 3.0 NAM met SodM overlegt over eventuele injectie- en productiemaatregelen. Bij een bodemtrilling met een magnitude van meer dan 3.0 stopt NAM de injectie in het veld. Zie ook antwoord 3b.
3b	0004	Zienswijze	Indiener stelt dat wetenschappelijk is aangetoond, dat er een verband bestaat tussen afvalwaterinjectie en de toename van aardbevingen. SodM en TNO stellen ook dat hier de kans op aardbevingen toeneemt. In dit gebied zijn al vaker aardbevingen geweest.
		Antwoord	De minister stelt dat boven het voorkomen Schoonebeek gas drie bodemtrillingen zijn geobserveerd. Daarnaast zijn er ook bodemtrillingen gemeten als gevolg van de gaswinning in Duitsland. De minister stelt dat waterinjectie net als gaswinning bodemtrillingen kan veroorzaken. De kans op een schadeveroorzakende bodemtrilling als gevolg van de waterinjectie of gaswinning uit het Nederlandse deel van het gasveld Schoonebeek is klein.
3d	0014	Zienswijze	Het waterschap Vechtstromen stelt dat er een discrepantie is tussen het ontwerpbesluit met het Winningsplan Schoonebeek-Gas en het ontwerpbesluit omgevingsvergunning waterinjectie voor inrichting Schoonebeek-447. In het ontwerpbesluit met het winningsplan wordt gesteld dat SodM adviseert dat de waterinjectie pas kan worden uitgevoerd als het seismisch meetnetwerk is uitgebreid zodat in de directe omgeving van het gasveld bevingen van 0,5 magnitude gemeten en gelokaliseerd kunnen worden. De minister acht dit onnodig en disproportioneel. Dit is echter niet in lijn met de overwegingen uit het ontwerpbesluit omgevingsvergunning waterinjectie voor inrichting Schoonebeek-447. Hierin wordt gesteld dat het voorschrift waarin SodM stelt dat waterinjectie alleen plaats mag vinden in de aanwezigheid van een seismisch meetnetwerk die in de omgeving van het gasveld Schoonebeek-Gas bevingen vanaf een magnitude van 0,5 kan meten en lokaliseren is overgenomen door middel van voorschriften op de beslissing op het

			winningsplan. Het waterschap Vechtstromen verzoekt één en ander met elkaar in overeenstemming te brengen.
		Antwoord	De minister stelt dat de tekst in het ontwerpbesluit omgevingsvergunning op dit punt niet geheel correct was en past dit in het definitieve besluit aan.
		Conclusie	De consideranstekst van het besluit zal verduidelijkt worden t.a.v. het onderdeel bodemtrilling. Voor de rest leiden de zienswijzen niet tot inhoudelijke aanpassing van de besluiten.

4			<i>Schade door bodembeweging en veiligheid omwonenden</i>
4a	0001	Zienswijze	Indiener stelt dat er een nulmeting aan woningen moet worden uitgevoerd voordat de plannen worden uitgevoerd. Dit belangrijke onderdeel voor de omwonenden is niet in de presentatie van de plannen opgenomen. Indiener stelt dat dit moet gebeuren omdat er sprake kan zijn van bodembeweging als gevolg van de waterinjectie en oliewinning. Indiener woont hemelsbreed 400 meter van put SCH-447. Woningen zijn gebouwd op palen en men heeft al eerder schade gekregen van de oliewinning. Indiener heeft al eerder contact gehad met de SodM over schade aan de woning.
		Antwoord	De minister stelt dat een nulmeting niet noodzakelijk is om de oorzaak van de schade te bepalen. De minister stelt vast dat de aansprakelijkheid voor schade is geregeld in het Burgerlijk Wetboek. Hieruit volgt dat NAM risicoaansprakelijk is voor schade die ontstaat door haar mijnbouwactiviteiten. Voor het geval NAM of diens rechtsopvolger betalingsproblemen heeft, failliet is verklaard of niet meer bestaat, heeft de overheid een Waarborgfonds Mijnbouwschade opgericht. Dit fonds is bedoeld als vangnet voor bewoners die schade hebben door mijnbouw, maar dit niet meer op het mijnbouwbedrijf of de rechtsopvolger kunnen verhalen. Om woningeigenaren en kleine bedrijven die schade hebben door bodembeweging als gevolg van mijnbouw te ontzorgen, kunnen zij schademeldingen rechtstreeks indienen bij de Commissie Mijnbouwschade voor onafhankelijke beoordeling. Dit kan via de website www.commissiemijnbouwschade.nl . De Commissie Mijnbouwschade ontzorgt schademelders door onafhankelijk onderzoek te doen naar de omvang van de schade en of de schade veroorzaakt is door bodembeweging als gevolg van de mijnbouwactiviteit. De Commissie Mijnbouwschade brengt daarover advies uit aan zowel de schademelder als de mijnbouwonderneming. NAM zal zich committeren aan de uitvoering van deze adviezen.
4b	0002	Zienswijze	Indiener stelt op korte afstand buiten de zogenaamde contour te wonen. Indiener wil duidelijke en concrete informatie hoe het gebied wordt afgebakend waarbinnen de procedure voor schadeafhandeling geldt. Indiener wil geïnformeerd worden hoe schade kan worden geclaimd, ook als deze buiten het afgebakende gebied valt, als indiener meent schade te hebben ondervonden als gevolg van dit project.

		Antwoord	De minister stelt dat om woningeigenaren en kleine bedrijven die schade hebben door bodembeweging als gevolg van mijnbouw te ontzorgen, zij schademeldingen rechtstreeks kunnen indienen bij de Commissie Mijnbouwschade voor een onafhankelijke beoordeling. Deze Commissie Mijnbouwschade is werkzaam in heel Nederland. De procedure voor schadeafhandeling geldt zodoende in heel Nederland.
4c	0003	Zienswijze	Indiener stelt zich grote zorgen te maken over de veiligheid van de woonomgeving en het op een onbezorgde wijze kunnen wonen op een drukvat vol verontreinigd productiewater. Dit gegeven zou in de toekomst tevens kunnen leiden tot een waardedaling van woningen in deze omgeving door eventuele geïnteresseerde kopers.
		Antwoord	De minister neemt de zorgen van omwonenden naar aanleiding van de ontwikkelingen zeer serieus. Als er een beving in het veld plaatsvindt, en er ontstaat schade, dan is NAM op grond van artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek verplicht die schade te vergoeden. De minister stelt vast dat waardedaling van woningen een gevolg zou kunnen zijn van mijnbouwactiviteiten, maar dat dit in dit gebied niet waarschijnlijk is omdat geen schade wordt verwacht. Mocht er tegen de verwachting in ten gevolge van de activiteiten toch waardedaling van woningen optreden, dan is NAM aansprakelijk voor die schade.
4d	0004	Zienswijze	Indiener stelt dat de afwikkeling van de mijnbouwschade dan wel wettelijk geborgd is, de praktijk is echter weerbarstiger. In Groningen is namelijk gebleken dat deze manier van schadeafwikkeling een ziekmakend systeem is.
		Antwoord	De minister stelt dat de schadeafhandeling in Groningen geen onderdeel is van het besluit. Voor de stand van zaken over de schadeafhandeling in Groningen verwijst de minister naar: https://www.schadedoormijnbouw.nl/dashboard . Zie verder antwoord op 4a, 4b, 4c, 4e en 4g.
4e	0004	Zienswijze	Indiener stelt dat in dit gebied geen ingewikkelde rapporten nodig zijn om te constateren dat er sprake is van behoorlijke bodemdalingsproblematiek. De gevolgen, waaronder komvorming en verzakkende woningen, zijn volgens indiener gewoon met het blote oog waarneembaar. Alles bij elkaar voelt het niet veilig en verantwoord en indiener maakt zich ernstige zorgen en ervaart stress net als een meerderheid van de bewoners.
		Antwoord	De minister stelt dat schade aan woningen in de omgeving van Schoonebeek ongewenst is. De regio rond Schoonebeek heeft al veel autonome bodemdaling. Waterinjectie heeft echter geen bodemdaling tot gevolg. De minister stelt dat er als gevolg van de waterinjectieactiviteiten geen schade als gevolg van bodemdaling is te verwachten in de omgeving van Schoonebeek.
4g	0011	Zienswijze	Indiener stelt in het verleden schade te hebben ondervonden van mijnbouw. Er is toen door NAM en Vermilion veel moeite gedaan om geen schadevergoeding uit te keren. Er kwamen uiteindelijk bijeenkomsten met bewoners die schade hadden en de lokale politiek. Er werd gezamenlijk een advocaat ingeschakeld en na veel moeite heeft NAM uiteindelijk toch schade vergoed.

		Antwoord	De minister betreurt de negatieve ervaring van indiener. Om deze situaties in de toekomst te voorkomen kunnen woningeigenaren en kleine bedrijven die schade hebben door bodembeweging schademeldingen rechtstreeks indienen bij de Commissie Mijnbouwschade voor onafhankelijke beoordeling. Dit kan via de website www.commissiemijnbouwschade.nl . De Commissie Mijnbouwschade ontzorgt schademelders door onafhankelijk onderzoek te doen naar de omvang van de schade en of de schade veroorzaakt is door bodembeweging als gevolg van de mijnbouwactiviteit. De Commissie Mijnbouwschade brengt daarover advies uit aan zowel de schademelder als de mijnbouwonderneming. NAM zal zich committeren aan de uitvoering van deze adviezen.
4i	0011	Zienswijze	Indiener stelt dat er tiltmeters moeten worden geïnstalleerd, omdat deze schade voor en na een beving meten. Ook pleit indiener voor het monitoren van schade aan huizen en bedrijven.
		Antwoord	De minister stelt dat voor deze risicocategorie een meetnetwerk van geofoons en versnellingsmeters voldoende is. Er is in 2021 een additionele versnellingsmeter gerealiseerd in het gebied rondom het gasveld. Dit heeft de monitoring in dit gebied verbeterd. Er is een tiltmeter pilot uitgevoerd in de provincie Groningen (Hoofdrapport Pilot Tiltensoren Groningen, 15 juni 2023). Het doel van de tiltmeter pilot is om de toegevoegde waarde van tiltmeters te onderzoeken bij het bepalen van het verband tussen mijnbouwactiviteiten en schade. De meerwaarde van de toepassing van tiltmeter bij gebouwen is sterk afhankelijk van het constructief ontwerp en materiaalkeuze, de funderingswijze en ondergrond en de mogelijke aanwezigheid van gebreken. Hierdoor is er geen meerwaarde voor het voorschrijven van tiltmeters in dit besluit. De minister merkt op dat in voorschrift 5 van het besluit op het winningsplan is voorgeschreven dat NAM een Plan van Aanpak moet indienen voor een uitbreiding van het seismisch meetnetwerk, zodat daarmee extra monitoring zal plaatsvinden in het gebied.
		Conclusie	De zienswijzen leiden niet tot inhoudelijke aanpassing van het besluit.

5			<i>Natuur en milieu</i>
5a	0004	Zienswijze	Indiener stelt dat in Twente is aangetoond dat monitoring niet werkt en dat bijvoorbeeld (milieu)schade door een scheur in de behuizing niet kan worden voorkomen. Alle mooie woorden en toezeggingen omtrent monitoring en het gebruik van nieuwe materialen ten spijt.
		Antwoord	De minister stelt dat waterinjectie in gasvelden een veelgebruikte en beproefde methode is. In Nederland wordt deze methode al meer dan 50 jaar toegepast. Ook in Schoonebeek wordt al ruim 30 jaar geïnjecteerd zonder problemen. SodM, heeft de waterinjectie van de NAM in Schoonebeek beoordeeld en geconcludeerd dat het veilig is (brief van SodM "betreft beoordeling aanvullingen herafweging verwerking productiewater Schoonebeek" aan NAM van 27 september 2023 met kenmerk INS-8955). In Twente is overigens geen sprake geweest van een putlekkage. Er zijn

			zowel in Twente als Schoonebeek geen injectievloeistoffen uit de putten getreden en in het milieu terechtgekomen.
5f	0009	Zienswijze	Indieners stellen zich op het standpunt dat de ontwerpbesluiten in hun huidige vorm in strijd zijn met het voorzorgsbeginsel van artikel 6, derde lid, van de Habitatrichtlijn. Op grond van artikel 6, derde lid, van de Habitatrichtlijn moet een passende beoordeling worden gemaakt van de gevolgen voor een Natura 2000-gebied, als een plan of project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van dat gebied, afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten, significante gevolgen kan hebben voor dat gebied
		Antwoord	Er is invulling gegeven aan de passende beoordeling door de bij de aanvraag gevoegde rapportages van uitgevoerde onderzoeken, namelijk het ecologisch onderzoek ("natuurtoets") en het stikstofonderzoek. De natuurtoets beschrijft dat het meest nabijgelegen Natura 2000-gebied 'Bargerveen' op circa 4,8 kilometer afstand is gelegen en dat daarmee (negatieve) effecten op voorhand uitgesloten kunnen worden door deze ruime afstand. Het aspect stikstof is hierop de uitzondering, waarvoor het stikstofonderzoek is uitgevoerd. Het stikstofonderzoek toont aan dat geen stikstofdepositie groter dan 0,00 mol/ha/jaar optreedt. Hiermee zijn alle mogelijke gevolgen van de activiteiten voor de Natura 2000-gebieden onderzocht. Daarnaast is een m.e.r.-beoordeling uitgevoerd en is geconcludeerd dat er geen significant nadelige effecten te verwachten zijn. Gelet op de verstrekte gegevens is de minister van oordeel dat er geen belangrijke nadelige gevolgen voor het milieu te verwachten zijn en er daarom geen milieueffectrapport (MER) opgesteld behoeft te worden. (zie mer-beoordelingsbesluit 20 maart 2023, <u>Schoonebeek - mer-beoordelingsbesluit - Mijnbouwvergunningen</u>).
5g	0009, 0010, 0011	Zienswijze	Indieners stellen dat de extra bodemdaling als gevolg van de voortzetting van de gaswinning en afvalwaterinjecties zal stikstofdepositie tot gevolg hebben voor het Natura 2000-gebied 'Bargerveen' en het waterwingebied bij Dalen. Voor wat betreft het gebied 'Bargerveen' is in de Natuurdoelanalyse van 2023 al door de provincie Drenthe vastgesteld dat het gebied overbelast is. Als gevolg van de voortzetting van de gaswinning en de afvalwaterinjecties zal die overbelasting enkel toenemen. Die extra overbelasting (mede als gevolg van de extra bodemdaling) constateert ook het Staatstoezicht op de Mijnen op pagina's 5 en 6 van zijn advies op de wijziging van het winningsplan Schoonebeek-Gas van 6 februari 2024 (met kenmerk: ADV-8225). De Mijnraad en de decentrale overheden onderschrijven dat advies.
		Antwoord	Waterinjectie heeft geen bodemdaling tot gevolg. Het klopt dat het Natura 2000-gebied Bargerveen overbelast is. in het definitieve beheerplan van het Bargerveen van de provincie Drenthe (definitief februari 2017) is opgenomen dat bij de winning van aardolie door stoominjectie verzuring en vermesting kan optreden door uitstoot van stikstof. Hierin is echter

			eveneens beschreven dat significant negatieve effecten in de MER al voldoende zijn uitgesloten. Mitigatie is volgens het beheerplan niet nodig. Om te bezien of er ten gevolge van de voorgenomen activiteiten op nabijgelegen Natura 2000-gebieden effecten zijn, heeft de NAM stikstofberekeningen met AERIUS-calculator uitgevoerd. Uit de stikstofberekeningen (voor zowel de realisatiefase als de gebruiksfase) en de natuurtoets blijkt dat er vanwege de aangevraagde veranderingen geen toename is van stikstofdepositie op nabijgelegen Natura 2000 gebieden. Om de mogelijke effecten van de veranderingen in beeld te brengen is ook een natuurtoets aangeleverd voor de voorgenomen activiteiten. Gelet hierop is er geen aanleiding om nadere voorschriften te verbinden aan de vergunning.
5h	0009. 0010. 0011	Zienswijze	Indieners stellen voor wat betreft het antwoord op de vraag of zich mogelijk significant nadelige gevolgen voor het Natura 2000-gebied 'Bargerveen' kunnen voordoen is volgens indiener niet alleen dit project (voortzetting gaswinning en afvalwaterinjecties) relevant, maar moet er een integrale benadering plaatsvinden waarbij ook andere plannen en projecten in de omgeving worden betrokken. Die integrale benadering ontbreekt volgens indiener tot op heden. Integendeel: het project van de NAM wordt in veel kleine stukjes geknipt en voor elk van die afzonderlijke stukjes van het project vindt een afzonderlijke benadering plaats. Deze 'salamitactiek' is in strijd met het voorzorgsbeginsel van de Habitatrichtlijn. Die tactiek zorgt verder ook voor een gebrek aan transparantie en duidelijkheid over alle genomen besluiten en wat zij in onderlinge samenhang al dan niet toestemmen.
		Antwoord	De minister stelt dat voorgenomen activiteit in het kader van de m.e.r.-beoordeling als project is beschouwd en beoordeeld. Daarbij is onder andere gekeken naar de cumulatie van activiteiten. Conclusie van de m.e.r.-beoordeling is dat er geen significant nadelige effecten op het milieu zijn te verwachten. Bovendien staat het de initiatiefnemer wettelijk gezien vrij om verschillende onderdelen bij verschillende bevoegde gezagen aan te vragen. Hierbij is volgens de minister geen sprake van 'salamitactiek', omdat NAM het project niet opknipt om de m.e.r.-(beoordelings)plicht te omzeilen.
5i	0009	Zienswijze	Indieners stellen zich op het standpunt dat ten onrechte geen milieueffectrapport is opgemaakt. Op 3 april 2023 heeft de SodM de Staatssecretaris geadviseerd over het op de aanmeldnotitie van de NAM te nemen besluit en kwam tot de conclusie dat het voor hem niet mogelijk is een goede inschatting te maken van de gevolgen voor mens en milieu c.q. belangrijke negatieve effecten daarop, door het gebrek aan informatie en de incomplete beschrijving van potentiële effecten van het aangevraagde project. De SodM heeft de Staatssecretaris daarom (dringend) geadviseerd de NAM een milieueffectrapport op te stellen. Indiener geeft aan dat niet wordt ingegaan op het hiervoor omschreven advies van de SodM. Het is daardoor voor indiener geheel onduidelijk op basis waarvan de Staatssecretaris, anders dan de SodM, meent over voldoende gegevens te beschikken om te kunnen bepalen of zich als gevolg van het project mogelijke significante

			gevolgen kunnen voordoen voor het milieu. Volgens indiener is er daardoor niet alleen in strijd gehandeld met hoofdstuk 7 van de Wet milieubeheer, maar ook in strijd met het voorzorgsbeginsel van artikel 6, derde lid, van de Habitatrictlijn. De ontwerpbesluiten zijn in zoverre ook onzorgvuldig voorbereid en in strijd met artikel 3:2 van de Algemene wet bestuursrecht.
		Antwoord	Het toenmalig ministerie van EZK heeft SodM gevraagd of de lijst opgenomen milieuaspecten in de aanmeldnotitie volledig is of dat lokale aspecten niet zijn opgenomen. SodM heeft aangegeven dat de aspecten geur en grondstoffengebruik niet zijn opgenomen. Deze zijn echter niet relevant voor de voorgenomen werkzaamheden. Er komt namelijk geen geur vrij omdat het een gesloten systeem betreft en het betreft ook geen grondstofverwerkende installatie. Als extra aanvulling zijn deze aspecten in de aanvraag van de vergunning nog een keer expliciet benoemd en is vermeldt dat er geen veranderingen zijn ten opzichte van de vigerende vergunning. In de MER notitie was de EURAL code nog niet bekend. In de uiteindelijk aanvraag is deze EURAL code wel opgenomen. Daarmee kon SodM uiteindelijk instemmen dat het injectiewater ‘niet-gevaarlijk’ was en daarmee C18.2 of D18.1 van de MER niet van toepassing waren en dus geen MER nodig was. De aanmeldnotitie is daarom compleet bevonden op alle relevante milieuaspecten en kon door EZK beoordeeld worden.
5j	0009, 0010, 0011	Zienswijze	Indieners stellen zich op het standpunt dat onvoldoende rekening is gehouden met de CO ₂ -reductiedoelen die op grond van de Klimaatwet zijn gesteld. Volgens de meest recente klimaatdoelen moet Nederland in 2030 55% minder broeikasgassen uitstoten en in 2050 moet Nederland zelfs klimaatneutraal zijn. Het is geheel onduidelijk op welke wijze rekening is gehouden met deze beleidsdoelstellingen. Dat klemmt, nu de ontwerpbesluiten in samenhangen er onder andere voor zorgen dat het injecteren van grote hoeveelheden afvalwater in de bodem voor onbepaalde tijd zal worden toegestaan. Die ontwerpbesluiten zullen daarmee ook nog steeds grondslag zijn voor die afvalwaterinjecties in 2030 en 2050. De invloed van de ontwerpbesluiten op de beleidsdoelstellingen is volgens indieners niet inzichtelijk gemaakt.
		Antwoord	De minister stelt dat het gebruik van fossiele brandstoffen CO ₂ -uitstoot veroorzaakt. De Rijksoverheid wil het gebruik van fossiele brandstoffen, zoals aardgas, steenkool en aardolie, sterk verminderen. De Rijksoverheid stimuleert energiebesparing en de stapsgewijze overgang naar duurzame energie. In 2050 moet het energiesysteem CO ₂ -vrij zijn. Omdat de klimaatimpact van het gebruik van fossiele brandstoffen geen onderdeel is van het beoordelingskader van het besluit zal de minister hierover geen voorschrift opnemen. Dit neemt niet weg dat de minister in haar beleid streeft naar beperking van de uitstoot van broeikasgassen in Nederland.
5k	0009	Zienswijze	Indieners stellen dat in de ontwerpbesluiten niet is geborgd dat later nog kan worden bijgestuurd, mocht dat nodig zijn voor die beleidsdoelstellingen. Het is voor indieners ook onduidelijk waarom niet is gekozen voor een tijdelijke vergunning voor afvalwaterinjecties, terwijl dat juist

			aangewezen lijkt gelet op de gestelde klimaatdoelen. Het ongewijzigd definitief nemen van de ontwerpbesluiten zou gelet op het voorgaande dan ook onzorgvuldig zijn.
		Antwoord	De aanvraag is aangevraagd voor onbepaalde tijd. Er is geen aanleiding om hiervan af te wijken. Een vergunning kan daarnaast ook op elk moment (ambtshalve) worden gewijzigd of ingetrokken als hiervoor aanleiding is.
		Conclusie	De zienswijzen leiden niet tot inhoudelijke aanpassing van het besluit.

6			<i>Omgevingsvergunning SCH-447 kenmerk V-44175</i>
6a	0005	Zienswijze	Indiener stelt dat water van de RWZI kan worden gebruikt als oppervlaktewater, irrigatiewater en drinkwater.
		Antwoord	Het besluit voor de inrichting Schoonebeek-447 met kenmerk V-44175 maakt injectie van bij de oliewinning vrijgekomen productiewater op locatie SCH-447 mogelijk, maar heeft geen betrekking op de waterfabriek in Emmen of de oliewinning op de inrichting OBI/WKC van de NAM. Op de inrichting SCH-447 wordt geen water verbruikt. De zienswijze is daarom onvoldoende toegesneden op datgene wat met het door het besluit van 13 juni 2024 met kenmerk V-44175 mogelijk wordt gemaakt.
6b	0005	Zienswijze	Indiener stelt dat door middel van membraantechnologie zuiver water kan worden verkregen en men minder is aangewezen op een indampingsproces. Hiermee kan energie worden bespaard. Indiener stelt dat er alternatieve productiemethoden zijn en dat meerdere waterzuiveringsbedrijven toegesneden zuiveringsmethoden aanbieden om water terug te winnen. Volgens de indiener is dit terug te zijn in definiëring van de Best beschikbare Techniek door de Europese Commissie.
		Antwoord	Het klopt dat bij het indikken van productiewater middels membraantechnologie in beperkte mate energie nodig is. Het energieverbruik van de membraanprocessen is echter vergelijkbaar met het energieverbruik voor injectie. Dit blijkt uit 'Herafweging verwerking productiewater Schoonebeek 2022' met kenmerk BF52991&BRP001F01, waarin verschillen technieken zijn beschreven. Op basis van het door NAM ingediende rapport, het advies van het onafhankelijke kennisinstituut Deltares en het oordeel van onafhankelijk toezichthouder SodM concludeert de minister dat NAM de herafweging 2022 naar behoren heeft uitgevoerd en dat het injecteren van productiewater in lege gasvelden op dit moment nog steeds de best beschikbare wijze van verwerking van het productiewater is.
6c	0005, 0009	Zienswijze	Indiener geeft aan dat de tekst van de Europese Commissie foutief en onvolledig is vertaald. Het betreft de tekst in de 'Best Available Techniques Guidance Document on upstream hydrocarbon

			exploration and production'(Europese Commissie 27 februari 2019). Indiener stelt dat de circulaire methode van Gert Colenbrander volgens de regelgeving van de Europese Commissie een betere afspiegeling is van de Best beschikbare Techniek. Volgens het document van de Europese Commissie is er een hiërarchie, waarbij nuttig (her)gebruik van water en zo min mogelijk milieuvervuiling de voorkeur verdienen. Volgens de Circulaire Methode van Gert Colenbrander wordt geen oppervlaktewater gebruikt en de stoffen uit de diepe ondergrond gaan weer terug in de diepe ondergrond.
		Antwoord	Gert Colenbrander heeft in 2020, op verzoek van de lokale belangengroep Stichting Stop Afvalwater Twente, een voorstel gedaan voor een circulair concept, waarbij het productiewater wordt behandeld in een nieuw te bouwen waterscheidingsfabriek. Het voorstel van onafhankelijk adviseur Gert Colenbrander, zoals onder punt 3 'Herafweging verwerking productiewater Schoonebeek 2022' genoemd, is in de Herafweging verder uitgewerkt als het Circulair Alternatief. Zie verder antwoord 6b.
6d	0005	Zienswijze	Indiener geeft aan dat er in 'Best Available Techniques Guidance Document on upstream hydrocarbon exploration and production' (Europese Commissie 27 februari 2019) staat Minimise and use/reuse produced water where practicable during operations (e.g. re-injection during production for pressure support). Indiener geeft aan dat in de consideranstekst van het besluit de tekst 'use/reuse en pressure support' is weggelaten. Volgens het document van de Europese Commissie hoort eerst gekeken te worden naar hergebruik van het productiewater, dit heeft de indiener verder toegelicht, zie hiervoor de zienswijzebundel. Herinjectie in de ondergrond is in deze BBT omschreven als herinjectie in het olieveld om de druk in het olieveld op peil te houden, zoals bijvoorbeeld in Emlichheim gebeurt. Dit gebeurt niet in Schoonebeek. Indiener vraagt zich af waarom de NAM in een gasveld injecteert en waarom niet in het olieveld.
		Antwoord	Her klopt tot op zekere hoogte dat de circulaire methode of injectie in het Duitse olieveld volgens de Europese commissie de best beschikbare techniek is. Echter word er in Best Available Techniques Guidance Document on upstream hydrocarbon exploration and production gesproken over 'where practicable'. Hiermee wordt bedoeld: 'mits dit opweegt tegen het redelijke'. Volgens de CE-afwegingsmethode, uitgevoerd in de Herafweging verwerking productiewater Schoonebeek 2022, is dit niet het geval. De alternatieven wegen niet op tegen het redelijke. De overwegingen waarom er door NAM niet is gekozen voor injectie in het olieveld zijn opgenomen in de Herafweging van 2022. Er zijn meerdere redenen waarom injectie in het oliereservoir een moeilijke oplossing vormt. Een voorbeeld van een reden is dat waterinjectie zorgt voor verhoogde druk en dat vanwege het onder lage druk injecteren van stoom moet worden voorkomen dat de druk in het oliereservoir steeds verder toeneemt.

6e	0005	Zienswijze	Indiener stelt dat in de afweging het (toekomstige) watertekort in de zomermaanden (wanneer de landbouw en natuur juist veel water nodig hebben) onvoldoende is meegenomen.
		Antwoord	Een waterparagraaf, waarin het watertekort in de zomer is beschouwd is reeds meegenomen in de MER in 2006 die onderdeel uitmaakte van de herontwikkeling van het olieveld in Schoonebeek. Het onttrekken van water uit de biosfeer en het oliereservoir en het injecteren van water in de vorm van stoom (afkomstig van het effluent van de RWZI) maakt geen onderdeel uit van deze vergunning en staat nu niet open voor zienswijzen. Het oppompen van het olie/watermengsel is reeds eerder vergund. Bij de injectie van productiewater, wordt geen water verbruikt.
6f	0005	Zienswijze	Volgens indiener wordt de schade aan het milieu door de wateronttrekking in de gepubliceerde rapporten van RoyalHaskoningDHV en de NAM onvoldoende in rekening gebracht. In het verslag van de LCA voor Schoonebeek door RHDHV ziet u op blz. 29 in de figuur de scores ten opzichte van het referentie-alternatief (huidige geplande werkwijze). Voor het milieupunt 'schade aan ecosystemen' zit of zakt het resultaat overal beneden de 100%; de score 'schade aan menselijke gezondheid' zit boven de 100%. Het punt 'schade aan ecosystemen' scoort voor de circulaire methode van Gert Colenbrander in de LCA dus beter dan de referentiesituatie. In het geval van tegengestelde scores voor verschillende milieupunten hoort volgens de regels van de LCA in dit geval de situatie verder geanalyseerd te worden (je kan deze scores volgens indiener niet zomaar bij elkaar optellen omdat het relatieve scores zijn). In dit geval staat dus de uitkomst van de LCA niet vast omdat het watertekort grote schade aan de natuur veroorzaakt. Dat is mede waarom het overheidsbeleid over watertekort zoveel aandacht krijgt. Volgens het beleid van de overheid heeft circulair watergebruik duidelijk de voorkeur. Het watertekort zou volgens indiener in de afweging zwaarder moeten wegen.
		Antwoord	Voor de productie en injectie van stoom, het winnen en behandelen van de olie, het transporteren van de olie naar de raffinaderij in Lingen (Duitsland) en het injecteren van het vrijkomende water in uit productie genomen aardgasvelden in Drenthe en/of Overijssel is een milieueffectrapportage (m.e.r.) opgesteld. In deze m.e.r. zijn de effecten onderzocht van het winnen en behandelen van de olie, het transport van de olie naar de raffinaderij en verschillende manieren om met het vrijkomende productiewater om te gaan. Tijdens de m.e.r. procedure voor de herontwikkeling olieveld Schoonebeek is reeds gekeken naar het initiatief in relatie met het watertekort. In tijden van droogte is het onttrekken van oppervlaktewater (via de waterzuivering van Emmen) minder gunstig. Dit aspect is in de ontwerpfase van de herontwikkeling van het olieveld Schoonebeek afgestemd met het waterschap en beoordeeld in het MER 2006. De conclusie was indertijd dat een dergelijke aanpassing van het watersysteem geen significante negatieve gevolgen heeft.

			De milieuaspecten, risico's en kosten van de verschillende verwerkingsmethodes zijn beoordeeld volgens een vastgestelde afwegingsmethodiek, de CE-methodiek. Dit is een afwegingsmethodiek die in 2004 voor de verwerking van productiewater is ontwikkeld door de industrie, de bevoegde gezagen en externe deskundigen. Deze methodiek is verankerd in het Landelijk Afvalbeheerplan (LAP) en is erop gericht een transparante afweging tussen alternatieven met bovengrondse en ondergrondse componenten mogelijk te maken. De methodiek staat bekend als CE-afwegingsmethodiek, vernoemd naar CE Delft, de begeleiders van het ontwikkelproces. De Commissie voor de milieueffectrapportage heeft de CE-afwegingsmethode beoordeeld en geconcludeerd dat het geschikt is om toe te passen op de waterinjectie (Commissie m.e.r. advies Herafweging waterinjectie Twente, 2016).
6g	0005	Zienswijze	Volgens indiener is de Circulaire Methode in de praktijk technisch en economisch haalbaar, zoals blijkt uit de vergunning voor een circulaire methode voor de oliewinning in Ruhlermoor en het jarenlang hergebruik van soortgelijk en een grotere hoeveelheid productiewater in San Ardo door Chevron. In San Ardo worden door Veolia met succes membranen gebruikt om de verontreiniging van het schone water te scheiden. In de Verenigde Staten, Canada en de Arabische landen zijn meer van dit soort projecten. RoyalHaskoningDHV heeft een eigen aanpak voorgesteld. De kritiek op de haalbaarheid van de circulaire methode door TNO en Deltares gaat over de aanpak van RoyalHaskoningDHV, niet over de circulaire methode in het algemeen. Dit geeft TNO in de inleiding van haar betoog expliciet aan. Deltares bleek niet op de hoogte van de aanpak van Veolia.
		Antwoord	Er zijn door de NAM in de herevaluatie verschillende zuiveringstechnieken onderzocht. Daaruit is gebleken dat bij een volledige zuivering van het productiewater tot vaste stof de grootste milieubelasting ontstaat, door een hoog energie- en chemicaliënverbruik, en dat daarbij veel reststoffen ontstaan terwijl voor waterinjectie de milieubelasting relatief laag is. Ook het gebruik van membraantechnologieën is geen goed alternatief gebleken omdat ook deze membraantechnieken leiden tot een hoger energieverbruik, reststoffen die in de biosfeer komen, en een hoger verbruik van chemicaliën hebben ten opzichte van waterinjectie zoals aangetoond in de CE-toetsing.
6h	0005	Zienswijze	Volgens indiener is het vanzelfsprekend dat er kosten gemoeid zijn met maatregelen die het milieu sparen. De hoogte van die kosten zie je bij benadering terug in de Maatschappelijke Kosten en Baten Analyse (MKBA). Door CE Delft is op grond van een globale methode een economische vergelijking gemaakt tussen de Circulaire methode en de injectie in gasvelden. Daarbij wordt onzerzijds opgemerkt, dat alle voor CE Delft niet in euro's bekende kosten (zoals schade aan gebouwen, infrastructuur en milieuschade) niet zijn verdisconteerd. Daarmee is meer dan de helft van de schade 'vergeten'. Alle kosten die je voor de natuur maakt zie je in de MKBA

			niet terug als economische winst. Dat is altijd zo. De vraag moet volgens indiener gesteld worden wat een acceptabel bedrag is voor het behoud van het milieu. Dit noemt men de kosteneffectiviteit van in dit geval de Circulaire Methode, die bijvoorbeeld kan worden uitgedrukt in euro's per kuub water of per vat olie. Uit de MKBA blijkt dat de circulaire methode over een periode van 20 jaar 75 miljoen tot 90 miljoen euro duurder is dan injectie in Drenthe. In die 20 jaar wordt bij een jaarlijkse onttrekking van circa 3 miljoen m³ water naar schatting 60 miljoen m³ oppervlaktewater gebruikt voor de oliewinning. Gedurende de droogteperiode in de zomer (40% van de tijd), kan dan 40% van deze hoeveelheid water, ofwel 24 miljoen m³ water, heel gericht worden gebruikt voor het verminderen van schade aan landbouw, gebouwen en natuur. De kosten per m³ water komen daarmee op 3 a 4 euro per kuub water. Dit is bij een productie van 2000 m³ olie per dag ongeveer 1 euro per vat olie. In de uiteindelijke economische vergelijking van de MKBA worden de schadeposten door afronding niet opgenomen. Dat betekent dat de opbrengst van de Circulaire methode volledig kunnen worden toegerekend aan verminderde schade voor landbouw, gebouwen, infra en natuur. Daarbij wordt onzerzijds aangetekend, dat ook de landbouwschade en schade aan de natuur juist in de zomermaanden plaatsvindt. Je kunt dat water op dat moment heel gericht gebruiken als irrigatiewater of voor de productie van drinkwater. De bestaande Ultra Puur Waterfabriek doet hier al allerlei onderzoek naar dat heel goed gebruikt kan worden. De kosten worden daarmee uiteraard verder gedrukt. Om enigszins een vergelijking te hebben: de kosten voor een inwoner van Nederland voor drinkwater liggen rond de 5 euro per kuub water volgens een eerder aan u toegestuurd Europees onderzoek (dit zijn kosten drinkwater en waterzuivering).
		Antwoord	In tijden van droogte is het onttrekken van oppervlaktewater (via de waterzuivering van Emmen) minder gunstig. Dit aspect is in de ontwerpfasen van de herontwikkeling van het olieveld Schoonebeek afgestemd met het waterschap Vechtstromen en beoordeeld in het MER 2006. De conclusie was indertijd dat een dergelijke aanpassing van het watersysteem geen significante negatieve gevolgen heeft. Zoals de richtlijnen voorschrijven is, voor de herafweging 2022 gebruik gemaakt van de CE-methode. De CE-afwegingsmethodiek is opgesteld conform Europese regelgeving en toetst op vier criteria: milieu, risico op korte termijn, risico op lange termijn en kosten. De methodiek is bedoeld om te worden toegepast in vergunningverleningstrajecten (zoals MER-procedures) rond initiatieven op het gebied van injectie van waterstromen die ontstaan bij de gas- en oliewinning. Bij de ontwikkeling van deze methodiek is zoveel mogelijk uitgegaan van bestaand beleid.

			Daarnaast zijn de verschillende partijen die nauw betrokken zijn bij vergunningverlening van injectie in de diepe ondergrond bij het onderzoek geconsulteerd. De methodiek is opgenomen in beleid (LAP 3). SodM heeft geoordeeld dat injectie in een leeg gasveld is op dit moment de beste manier om het water dat vrijkomt bij oliewinning in Schoonebeek te verwerken. Zuivering tot een vast zoutproduct is slechter voor het milieu, omdat het heel veel energie kost. Daarnaast moet het afval dat overblijft bovengronds worden opgeslagen, wat weer nieuwe milieurisico's oplevert. De NAM heeft de verschillende alternatieven in het kader van haar huidige vergunning voor het injecteren van productiewater in Twente onder toezicht van het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) onderzocht. Hierbij heeft de NAM de milieuaspecten, risico's en kosten van de verschillende verwerkingsmethodes beoordeeld.
6i	0005	Zienswijze	Volgens indiener moet voor een goede analyse bepaald worden met wat voor water we te maken hebben. Er is in de (vooral op beeldvorming gestoelde) discussie over het zuiveren van het oliewater al eerder gesproken over rioolwater, over oppervlaktewater en over industriewater (ultra puur water) dat gebruikt wordt voor de stoomproductie. Alle drie de termen dekken een deel van de waarheid, maar bij de vergelijking (zowel voor de LCA als voor de kosteneffectiviteit bij de BBT) moet volgens indiener rekening gehouden worden met de consequenties. Wanneer je in de vergelijking uitgaat van oppervlaktewater of rioolwater moet je bij de vervuiling door de oliewinning de waterfabriek als vervuiliingsbron meenemen (net als bij de waterbehandeling van het afvalwater). Dit wordt nu niet gedaan met het argument, dat dit onder verantwoordelijkheid van het waterschap valt. Wanneer je in dat geval uitgaat van water dat voor de stoominjectie gebruikt wordt (ultra puur water) spuit je kostbaar zeer zuiver water in de ondergrond. Bij watertekort is het 'rioolwater' overigens een voor de hand liggende bron om iets aan het watertekort te doen. Volgens indiener is het onderscheid in de huidige conclusies van de LCA niet gemaakt. Een LCA is een hulpmiddel om de gevolgen van het beleid zichtbaar te maken. In Nederland is het beleid op dit moment gericht op circulair werken en, zeker in de zomer, spaarzaam omgaan met water
		Antwoord	De vergunning heeft geen betrekking op de oliefabriek of waterfabriek. De productie van ultrapuur water en het gebruik van water voor de oliewinning is eerder al vergund en hoeft niet opnieuw afgewogen te worden. Het injecteren van ultrapuur water om olie op te pompen is eveneens geen onderdeel van deze vergunning. Het waterschap zorgt voor een goede werking van het watersysteem en voor het op het juiste peil houden van het water in het algemeen. De gemeente is verantwoordelijk voor het rioleringsbeheer en hebben de zorgplicht voor overtollig hemelwater, afvalwater en grondwater in de bebouwde omgeving. Het rijk/ ministerie

			stelt wel kaders (o.a. normen) vast, maar het vaststellen van beleid is geen onderdeel van deze procedure.
6j	0005	Zienswijze	In de afweging om water circulair te gebruiken gaat het volgens indiener om de waarde die we hechten aan ons water - als land - en in dit geval als NAM/EZ. We kunnen ogenschijnlijk de afweging naar onze hand zetten door het inzetten van duurzame energie (zoals zonneboilers), door ons vast te pinnen op een zuiveringsmethode (natuurlijk; er moet gekozen worden), of door te schuiven met de systeemgrenzen (rioolwater, oppervlaktewater of ultra puur water). Uiteindelijk gaat het erom dat we erkennen dat water steeds waardevoller wordt en de overtuiging dat we daar met nieuwe technologie iets aan kunnen doen. Dat staat in de Europese wetgeving verwoord in de Guidance voor de olie- en gaswinning.
		Antwoord	Zie antwoord 6i.
6k	0005, 0009	Zienswijze	Volgens indiener wordt in de huidige ontwerpvergunning op verkeerde gronden injectie in gasvelden als Best Beschikbare Techniek aangewezen. Zowel het beleid in Nederland omtrent watergebruik als de voorkeur van de Europese Commissie, verwoord in de genoemde Guidance, wijzen op de Circulaire Methode van Gert Colenbrander. De milieueffecten van wateronttrekking worden op dit moment onvoldoende in de afweging betrokken en de financiële aspecten worden niet goed duidelijk gemaakt. De onderliggende documenten van deze ontwerpvergunning schieten op dit punt tekort.
		Antwoord	De onttrekking van water wordt met deze vergunning niet toegestaan/ vergund. Het gaat om de injectie van het productiewater dat vrijkomt bij de oliewinning. Het onttrekken is in eerdere procedures reeds beschouwd en geconcludeerd is dat dit de best beschikbare techniek is. De overwegingen waarom er door NAM niet is gekozen voor injectie in het olieveld zijn opgenomen in de Herafweging van 2022 en de conclusies zijn onderschreven door SodM als de best beschikbare techniek.
6l	0005	Zienswijze	Volgens indiener zijn de kosten voor de Circulaire methode zeer beperkt; gemiddeld 2 a 3 miljoen euro per jaar. Na een investering in de eerste jaren lopen de kosten gedurende de looptijd ongeveer gelijk, terwijl de waarde van water volgens de verwachting van het KNMI, de Deltacommissie Water, Waterschappen en drinkwaterbedrijven steeds groter wordt. De Circulaire Methode met hergebruik van water is volgens indiener de Best Beschikbare Techniek.
		Antwoord	Milieuvriendelijke technologieën in het kader van waterzuivering zijn sinds de herafweging verbeterd, maar kunnen het productiewater nog niet volledig zuiveren. Zo laten alternatieven milieuonvriendelijke restproducten achter in het milieu en zijn alternatieven aanzienlijk duurder. Dit maakt deze alternatieven op dit moment nog minder geschikt. De minister onderschrijft de volgende conclusie uit het rapport 'Herafweging verwerking productiewater Schoonebeek 2022' met kenmerk BF52991&BRP001F01". Voor de korte termijn blijft het terugvoeren van

			productiewater in lege gasvelden de beste verwerkingsmethode van dit productiewater en wordt dit nog steeds beschouwd als best beschikbare techniek.
6m	0006	Zienswijze	Indiener heeft het gevoel dat waterinjectie in het olieveld niet veilig kan. In de presentatie op de informatieavond op 17 juni 2024 werd bevestigd dat de projectorganisatie steeds bijleert: we leren telkens. In Twente is het mis gegaan en daarvan zou geleerd zijn. Indiener heeft het idee dat zij proefkonijn zijn. In de praktijk blijkt vaak dat het toch anders gaat dan de berekeningen hebben uitgewezen.
		Antwoord	De minister neemt de zorgen van omwonenden naar aanleiding van de ontwikkelingen zeer serieus. Op basis van de verstrekte informatie in de vergunningaanvragen en de ontvangen adviezen van onafhankelijke, onpartijdige en technisch kundige adviseurs, waaronder SodM, is de minister van oordeel dat de waterinjectieactiviteiten veilig en verantwoord kunnen worden uitgevoerd. Hiertoe zijn aan de vergunningen voorschriften verbonden. Bovendien houdt SodM toezicht op de activiteiten.
6n	0006	Zienswijze	Indiener geeft aan dat het niet goed is dat grote hoeveelheden water verloren gaan bij waterinjectie. Het water gaat de grond in en komt nooit meer boven. Indiener geeft aan dat Nederland aan het verdrogen is en verspilling van water niet goed is voor mens en milieu.
		Antwoord	In tijden van droogte is het onttrekken van oppervlaktewater (via de waterzuivering van Emmen) minder gunstig. Dit aspect is in de ontwerpfasen van de herontwikkeling van het olieveld Schoonebeek afgestemd met het waterschap en beoordeeld in het MER 2006. De conclusie was indertijd dat een dergelijke aanpassing van het watersysteem geen significante negatieve gevolgen heeft.
6o	0006	Zienswijze	Het gekozen getal van 3 op de Schaal van Richter is wat de indiener betreft een willekeurig gekozen getal. Bij een beving van 2,0 op de Schaal van Richter kan net zoveel schade veroorzaken als het getal 3.
		Antwoord	NAM dient in het seismische risicobeheersplan (SRB) op te nemen bij welke magnitude de winning en/of injectie tijdelijk stopt voor nader onderzoek of definitief stopt. Dit is opgenomen als voorschrift in beide besluiten, waarin staat dat NAM een goedgekeurd SRB moet hanteren. In het huidige risicobeheersplan volgt dat bij een magnitude tussen de 2.0 en 3.0 NAM met SodM overlegt over eventuele productiemaatregelen. Bij een bodemtrilling met een magnitude van meer dan 3.0 stopt NAM productie van het veld. SodM heeft dit SRB positief beoordeeld.
6p	0007	Zienswijze	Indiener is geen voorstander van het plan om water te injecteren: er gaat schoon water in de grond dat wordt gebruikt om olie op te pompen en het vuile water blijft in de grond. Dat vindt indiener niet goed voor het milieu, vanwege de watertekorten waarmee we in Nederland te maken hebben en de grondvervuiling. De grond niet vervuild worden voor de mensen die na ons komen.
		Antwoord	Zie antwoord 6n

6q	0008	Zienswijze	Indiener geeft aan dat er in de aanvraag door Royal Haskoning wordt gesteld dat het energieverbruik behorende bij het project ca. 1750 kW is tijdens de realisatiefase en ca. 1550 kW tijdens normale omstandigheden. Dit lijkt een vergissing te zijn, want dat zou betekenen dat de installatie slechts 1 uur per jaar aanstaat (!). (1550 kW X 1 uur = 1550 kWh). Het is aannemelijk dat de installatie een veelvoud zal verbruiken, bij bijvoorbeeld 5000 draaiuren zo'n 8.000.000 kWh oid. De inrichting is dus volgens indiener zeker GEEN kleinverbruiker van energie. En geldt er wel een verplichting om energie te besparen. De indiener verzoekt om dit aan te passen.
		Antwoord	In de vergunning of in de tekst van de aanvraag is niet gesproken over een kleinverbruiker van energie. Wel is geconstateerd dat op het aanvraagformulier inderdaad niet het juiste vakje is aangevinkt m.b.t. dit punt, echter is het ict-technisch gezien niet meer mogelijk om het aanvraagformulier aan te passen. Inhoudelijk is de aanvraag wel getoetst aan de voor de inrichting geldende regels. In de aanvraag is gesproken over het opgesteld vermogen en niet over het energieverbruik per jaar. Aangezien de regels met betrekking tot verduurzaming van het energiegebruik, bedoeld in paragraaf 5.4.1 van het Besluit activiteiten leefomgeving rechtstreeks werkend zijn, hoeven hier geen voorschriften voor in de vergunning te worden opgenomen. De energiebesparingsplicht en informatieplicht voor bedrijven is rechtstreeks werkend. Bij een gebruik van meer elektriciteit dan 10.000.000 kWh in enig kalenderjaar geldt een onderzoeksplicht naar alle mogelijke maatregelen ter verduurzaming van het energiegebruik met een terugverdientijd van ten hoogste vijf jaar. In het definitieve besluit zal worden aangegeven dat het aanvraagformulier onjuist is ingevuld, maar dit leidt verder niet tot een andere inhoudelijke beoordeling.
6r	0008	Zienswijze	Indiener geeft aan dat in de Mer-beoordeling staat: "Er dient een nader onderzoek uitgevoerd te worden naar de aanwezigheid van steenmarter en kleine marterachtigen in de bosschages rondom de locaties SCH-313, SCH-447 en SCH-580 om te kunnen beoordelen of zich effecten kunnen voordoen voor deze soorten." Voor zover indiener bekend is dit onderzoek niet uitgevoerd. Daarmee is het onzeker of schade kan worden toegebracht door het project aan deze beschermde diersoorten. Het is bij wet verboden deze diersoorten te doden, verjagen of te vangen. Er is geen ontheffing op de Wet Natuurbescherming afgegeven. Indiener verzoekt het genoemde onderzoek uit te laten voeren en dit te publiceren, voordat de minister overgaat tot het afgeven van instemming. N.B. voor het toebrengen aan schade aan beschermde flora/fauna is een ontheffing nodig, welke niet is afgegeven. Op blz. 66 van het rapport staat een tabel. Hierin worden voor verschillende thema's 'Natuur, Archeologie' beschreven, het effect ten opzichte van de huidige situatie en of er sprake is van onaanvaardbare gevolgen voor het milieu. Hierin formuleert Royal Haskoning een aantal voorwaardes ('mitsen') waaraan moet worden voldaan om geen onaanvaardbare gevolgen voor het milieu te veroorzaken. Deze komen echter

			niet terug in de voorschriften die in de vergunning zijn opgenomen. Het is indiener niet duidelijk hoe en of aan deze voorwaarden zal worden voldaan. Indiener verzoekt aan te geven waar/hoe de minister borgt dat aan de voorwaarde zoals gesteld door Royal Haskoning in de vergunningsfeer wordt voldaan. Mocht de minister (op onderdelen) afwijken van het advies van RH, dan verzoekt de indiener dit te motiveren.
	0008	Antwoord	Een flora- en fauna-activiteit kan nadelig zijn voor bijvoorbeeld natuurbescherming. NAM moet zich altijd houden aan de specifieke zorgplicht bij het verrichten van de activiteit (zoals opgenomen in artikel 11.27, Bal). De specifieke zorgplicht is rechtstreeks werkend en geldt bij alle dier- en plantensoorten, dus ook bij (inter)nationaal beschermde soorten én bij andere soorten. Het is dus de verantwoordelijkheid van de NAM om te controleren of er aanwijzingen zijn dat op de betreffende projectlocatie of in de buurt bepaalde soorten of habitats voorkomen. In het kader van voorliggende aanvraag heeft de NAM een natuurtoets uitgevoerd om de mogelijke effecten in beeld te brengen. Uit de aanvraag volgt dat de NAM waar nodig de werkzaamheden zal uitvoeren conform een ecologisch werkprotocol waarin de maatregelen zoals opgenomen in het de natuurtoets in acht worden genomen. NAM zal indien nodig nader onderzoek uitvoeren conform de conclusies van de onderliggende natuurtoets, waaruit blijkt dat nader onderzoek pas nodig is als er werkzaamheden in de bosschages en/of watergangen rondom de locaties worden uitgevoerd. Indien blijkt dat ontheffingen benodigd zijn voor de voorgenomen werkzaamheden zal NAM deze tijdig aanvragen voorafgaand aan de uitvoering van de werkzaamheden. De minister merkt verder op dat het bevoegd gezag voor het toetsen aan wet- en regelgeving ter bescherming van soorten en (natuur)gebieden de minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) is. Los van het voorgaande, wijst de minister de NAM erop dat het de primaire verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer is om over alle benodigde vergunningen, instemmingen en/of ontheffingen te beschikken. Ten overvloede merkt de minister op dat de activiteiten dienen te geschieden overeenkomstig de uitgangspunten zoals opgenomen in de aanvraag. Gelet hierop zijn er geen nadere voorschriften m.b.t. dit punt opgenomen in de vergunning.
		Conclusie	De considerantstekst in het definitieve besluit omgevingsvergunning SCH-447 zal voor wat betreft het onderwerp "energie" worden aangepast. Voor de rest, leiden de zienswijzen niet tot inhoudelijke aanpassing van de besluiten.

7			<i>Overig/ algemeen</i>
---	--	--	-------------------------

7a	0001, 006	Zienswijze	Indiener stelt in een onveilige omgeving te wonen en is ongerust. Indiener stelt de woning zoveel mogelijk verduurzaamd en daar veel in geïnvesteerd te hebben. Indiener wilt niet dat dit allemaal voor niets is. Indiener wilt nog graag jarenlang met groot plezier en veilig in deze woning blijven wonen. Indiener voelt zich niet meer veilig in de omgeving waar olie en gas wordt gewonnen. Het gehele plan geeft indiener geen goed gevoel.
		Antwoord	De minister stelt dat een vergunning alleen wordt afgegeven als het veilig en verantwoord kan. De minister stelt dat waterinjectie in gasvelden een veelgebruikte en beproefde methode is. In Nederland wordt deze methode al meer dan 50 jaar toegepast. Ook in Schoonebeek wordt al ruim 30 jaar geïnjecteerd zonder problemen. SodM, heeft de bestaande en voorgenomen waterinjectie van de NAM beoordeeld en geconcludeerd dat het veilig is.
7b	0002	Zienswijze	Indieners stellen dat de bewoners buiten het dorp niet op de hoogte zijn gebracht van de informatiebijeenkomst. Dat geldt ook voor de eerdere fasen in dit proces.
		Antwoord	De minister stelt dat direct omwonenden van het gasveld, die in het beïnvloedingsgebied wonen, post hebben ontvangen van het ministerie waarin ze worden geïnformeerd over de plannen. Dalerveen ligt niet in dat gebied. Daarnaast heeft het ministerie in de huis aan huisbladen in de gemeenten Emmen en Coevorden een advertentie geplaatst en is de informatieavond aangekondigd in de Jaknikker.
7c	0005	Zienswijze	Indiener stelt dat in het gebiedsproces een aantal fases zijn doorlopen. In het eerste en belangrijkste zijn de argumenten genoemd aan de ontzorgtafel en opgenomen in een toezeggingendocument. Echter nu het ontwerpbesluit is gepubliceerd blijkt het toezeggingendocument géén onderdeel uit te maken van de ontwerpvergunning. Het document is een niet bij de rechter afdwingbare overeenkomst. Daarmee heeft het document geen waarde en zijn de zorgen heel groot. Ook met de uitkomst van de gehouden enquête, een meerderheid die zich heeft uitgesproken tegen de waterinjectie als geheel, is, na toezegging van de toenmalige staatssecretaris, niet meegewogen in de beslissing tot het verlenen van een ontwerpbesluit. Alle inspanning ten spijt heeft niets in het proces ertoe geleid af te zien van een ontwerpbesluit. Dat betreurt indiener ten zeerste. Indiener is erg bevreesd voor Groningse toestanden. Die zorgen zijn niet weggenomen, maar eerder versterkt na het publiceren van het ontwerpbesluit.
		Antwoord	De minister verwijst voor de stand van zaken met betrekking tot het gebiedsproces naar de brief van de staatssecretaris aan de Tweede Kamer van 11 juni 2024, Tweede Kamer, vergaderjaar 2023–2024, 32 849, nr. 245.
7d	0004, 0006, 0009, 0010, 0011	Zienswijze	Indieners stellen dat de minister een dermate hoog belang toekent aan deze activiteiten dat die hoe dan ook door moeten gaan. Bij voorbaat stond al vast dat de vergunningen verleend zouden gaan worden door de minister als belanghebbende. Objectieve informatievoorziening ontbreekt.

			Indiener stelt dat alle communicatie puur is gericht op Schoonebeek maar in alle omliggende dorpen en Emmen wordt niets gevraagd.
		Antwoord	De minister stelt dat de aanvraag om een omgevingsvergunning, met inachtneming van het bepaalde in artikel 2.14 van de Wabo, is getoetst aan het belang van de bescherming van het milieu. Bij de beoordeling van de vergunningaanvraag zijn veel verschillende mensen en/of organisatie betrokken. Zo is de aanvraag getoetst door onafhankelijke, onpartijdige en technisch kundige adviseurs, waaronder SodM. Hiernaast is advies gevraagd aan de regionale bestuursorganen. Direct omwonenden, hebben post ontvangen van het ministerie waarin ze worden geïnformeerd over de plannen. Daarnaast heeft het ministerie in de huis aan huisbladen in de gemeenten Emmen en Coevorden een advertentie geplaatst en zijn er twee informatieavonden georganiseerd die zijn aangekondigd in de Jaknikker.
7e	0004	Zienswijze	Indiener stelt dat er voor de vorm een gebiedsshowcase wordt opgevoerd onder leiding van een door de minister bezoldigde voorzitter. De indruk wordt gewekt dat de mensen mogen meepraten en dat er iets wordt gedaan met hun zorgen. De staatssecretaris heeft gezegd dat als de mensen het niet willen en er is geen draagvlak dan gebeurt het niet. In werkelijkheid wordt alles weggezet binnen een frame met één uitkomst als doel, want die uitkomst staat immers al vast. Ondertussen doet NAM waar ze heel erg goed in is, invloed uitoefenen en beïnvloeden. Het lokale bestuur wordt hierbij als speelbal gebruikt. Datzelfde lokale bestuur verschuilt zich achter het adagium veilig en verantwoord. Ze laat zich leiden door een fractie van de opbrengst en laat de meerderheid van de inwoners in de kou staan. Dat NAM en haar aandeelhouders Shell en Exxon Mobil in het verleden meermaals onbetrouwbare partners zijn gebleken, neemt zij op de koop toe. De stelling dat ook het ontwerpbesluit Schoonebeek-Gas een resultaat is van het gebiedsproces, is hierbij veelzeggend. Het gebiedsproces was opgezet voor de herstart oliewinning en de daarmee gepaard gaande afvalwaterinjectie. Tijdens het gebiedsproces hebben NAM en de minister niet gezegd dat er ook sprake zou zijn van gaswinning.
		Antwoord	De minister stelt dat het gebiedsproces niet voor de vorm is gevoerd, maar om het gebied bij de besluitvorming te betrekken. De minister wil benadrukken dat vanaf de eerste plannen voor de waterinjectie informatiebijeenkomsten zijn georganiseerd en dat er op diverse momenten gelegenheid voor inspraak voor alle omwonenden is geweest, niet alleen voor de ontwerpbesluiten. Daarnaast zijn de effecten op de leefomgeving voor omwonenden zorgvuldig onderzocht en getoetst aan de van toepassing zijnde regelgeving. Tenslotte zijn alle belangen meegewogen bij de besluitvorming. De minister weet en heeft er begrip voor dat ondanks deze zorgvuldige werkwijze niet iedere omwonende blij is met de besluiten zoals ze genomen zijn,

			zoals het geval is bij veel grote projecten van nationaal belang met een grote ruimtelijke impact. De minister stelt dat SodM er op toeziet dat NAM de waterinjectie conform de wettelijke voorschriften uitvoert. De minister herkent de uitspraak dat NAM een onbetrouwbare partij is niet.
7f	0004	Zienswijze	Indiener stelt dat er weinig tot niets is veranderd na de Parlementaire enquête gaswinning Groningen. De minister zorgt ervoor dat de inwoners van het gebied willens en wetens in dezelfde ziekmakende fuik worden gedreven, met dien verstande dat er in Groningen nog sprake is van omgekeerde bewijslast.
		Antwoord	De minister stelt na de Parlementaire enquête gaswinning Groningen wel degelijk veranderingen te hebben doorgevoerd. De minister verwijst hiervoor naar de Kabinetsreactie op het rapport "Groningers boven gas" van de Parlementaire enquête aardgaswinning Groningen van 23 maart 2023. Voor Schoonebeek betekent dit dat betrokkenen een grotere rol heeft gekregen, zoals door de inzet van gebiedsprocessen voorafgaand aan en tijdens de beoordelingsprocedure. Vanaf de eerste plannen voor de waterinjectie zijn informatiebijeenkomsten georganiseerd en er is op diverse momenten gelegenheid voor inspraak voor alle omwonenden geweest. Daarnaast zijn de effecten op de leefomgeving voor omwonenden zorgvuldig onderzocht en getoetst aan de van toepassing zijnde regelgeving. Tenslotte zijn alle belangen meegewogen bij de besluitvorming. De minister weet en heeft er begrip voor dat ondanks deze zorgvuldige werkwijze niet iedere omwonende blij is met het besluit zoals dat genomen zijn, zoals het geval is bij veel grote projecten van nationaal belang met een grote ruimtelijke impact. De minister stelt dat voor omwonenden van het Groningen gasveld het wettelijk bewijsvermoeden geldt. Voor zover het de Groningse situatie betreft, zijn de omvang van het aantal schadegevallen en de gelijksoortigheid ervan een argument om een bewijsvermoeden in te voeren. Dit is in Schoonebeek niet het geval. Wellicht ten overvloede wordt opgemerkt dat omkering van bewijslast alleen bij wet kan worden geregeld en niet door middel van een voorschrift. Indien mensen schade denken te hebben als gevolg van de gaswinning, kan men deze melden bij de Commissie Mijnbouwschade.
7g	0004	Zienswijze	Indiener stelt dat het ontwerpbesluit niet in lijn is met het voorzorgsbeginsel, als bedoeld in artikel 191 van het EU-verdrag.
		Antwoord	De minister stelt dat artikel 191 van het EU-verdrag stelt dat de EU een hoog niveau van bescherming van het milieu moet nastreven. Dit beginsel beoogt te voorkomen dat de lidstaten de laagste gemene deler van de nationale milieumaatregelen als EU-norm vaststellen. Daarentegen behoeft het beschermingsniveau niet noodzakelijkerwijs het hoogste niveau te zijn dat technisch mogelijk is. De minister stelt dat de wijze van winning voldoet aan de milieunorm. De minister stelt dat artikel 191 van het EU-verdrag geen algeheel verbod tot activiteiten met een milieu-impact betekent. Dat neemt niet weg dat de minister stelt dat NAM op grond van het

			voorzorgsbeginsel negatieve effecten op het milieu zo veel als redelijkerwijs mogelijk dient te beperken.
7h	0008	Zienswijze	Indiener stelt dat een advies op het gebied van klimaatimpact ontbreekt. Indiener verzoekt de klimaatimpact van het voorgenomen besluit te onderzoeken en advies te vragen aan inhoudelijk experts, bijvoorbeeld de Wetenschappelijke Klimaatraad (WKR)
		Antwoord	De minister is bewust van de omgeving waarin mijnbouwactiviteiten plaatsvinden en onderschrijft het belang van de impact op het klimaat. De aanvraag inclusief de adviezen worden getoetst en gewogen in het licht van de in de wet opgenomen toetsingsgronden. Onderdelen die zien op andere zaken dan waar de toetsingsgronden op zien, kunnen formeel juridisch geen rol spelen in het besluit van de minister en leiden dus niet tot het opnemen van een voorschrift in het besluit. Omdat de klimaatimpact van het gebruik van fossiele brandstoffen geen onderdeel is van het beoordelingskader zal de minister hierover geen voorschrift opnemen. Omdat de WKR geen wettelijke adviesfunctie heeft ten aanzien van het besluit is de WKR niet om advies gevraagd. Dit neemt niet weg dat de minister in haar beleid streeft naar beperking van de klimaatimpact in Nederland.
7i	0008	Zienswijze	Indiener stelt dat de verwachte omzet die NAM kan gaan maken als volgt te berekenen is. De 343 miljoen Nm ³ staat gelijk aan circa 12 miljoen MMBTU. De marktprijs is momenteel ca. € 2-4/ MMBTU. De totale omzetwaarde op de groothandelsmarkt bedraagt daarmee ca. € 25-50 miljoen. NAM investeert enkele miljoenen euro's en behaalt daarmee een omzet van vele, vele malen hoger. De maatschappelijke kosten zijn nóg veel hoger. Deze worden echter voorlopig bij niemand in rekening gebracht maar worden betaald door de maatschappij.
		Antwoord	De minister merkt op dat economische overwegingen geen rol spelen in de besluitvorming. De minister merkt bovendien op dat het gehele kostenplaatje genuanceerder is dan indiener schetst, zo houdt de berekening geen rekening met te innen accijns en de kosten van import van gas uit het buitenland.
7j	0008	Zienswijze	Indiener stelt dat de wereld gevaarlijk dicht bij het punt van 1,5 graad opwarming is. Dit betekent dat een heel groot gedeelte alle broeikasgassen die nog worden uitgestoten, ook weer afgevangen en opgeslagen moeten worden. De kosten van deze afvang en opslag wordt momenteel geraamd op zo'n € 500-1000 euro per ton.
		Antwoord	Omdat de klimaatimpact van het gebruik van fossiele brandstoffen geen onderdeel is van het beoordelingskader zal de minister hierover geen voorschrift opnemen. Dit neemt niet weg dat de minister in haar beleid streeft naar beperking van de uitstoot van broeikasgassen in Nederland.
7k	0006	Zienswijze	Indiener voelt zich voor de gek gehouden met afleidingsmanoeuvres van geld. Alsof zij zelf geld in de hand krijgen. Het geld gaat naar de gemeente Emmen, die dan weer bezuinigingen daarmee financiert. Indiener krijgen daar geen enkel voordeel van.

			Indiener wil dat het bedrag dat aan de gemeente Emmen wordt uitgekeerd, ten goede komt aan de inwoners die schade ondervinden. Niet aan fietspaden of hertenkampjes, maar aan schadevergoeding als gevolg van bodembeweging, ook al is niet direct duidelijk dat deze schade het gevolg is van de waterinjectie. In dit gebied is sprake van vier verschillende bodemactiviteiten: olie oppompen en stoominjectie, waterinjectie, gaswinning.
		Antwoord	De minister stelt dat hoewel het redelijk lijkt dat bewoners mee mogen beslissen over de besteding van de gelden het aan de gemeenten is om dat te bepalen. De gemeenten richten nu een proces in waarbij bewoners en hun belangenverenigingen worden betrokken
71	0009	Zienswijze	Indieners hebben geconstateerd dat uit de ontwerpbesluiten niet tot nauwelijks blijkt dat minder vergaande alternatieven zijn onderzocht voor wat betreft de verlenging van de gaswinning en de afvalwaterinjecties. Zo lijkt geen rekening gehouden te zijn met varianten waarin niet de belangen van de commerciële NAM en de staatskas een meer doorslaggevende rol spelen, maar meer algemene maatschappelijke belangen. Indieners wijzen bijvoorbeeld op alternatieven als een verminderde omvang van olie- en/of gaswinning en een beperking van afvalwaterinjecties in tijd, plaats en/of hoeveelheden. Ook zou het een alternatief kunnen zijn dat tijdelijke beperktere injecties worden toegestaan, gekoppeld aan een afvalwater reductieverplichting. De indruk van indieners is dat vooral de aanvraag van de NAM is gevolgd en dat weinig initiatief is genomen om ook alternatieven te beoordelen. Dat klemmt, nu het evenredigheidsbeginsel van artikel 3:4, tweede lid, van de Algemene wet bestuursrecht een dergelijk alternatievenonderzoek wel verlangt. Een besluit moet immers niet meer nadelige gevolgen voor belanghebbenden hebben dan noodzakelijk is. Die noodzaak zien indieners tot op heden onvoldoende onderbouwd worden. Datzelfde geldt voor de keuze van de putten: ook die lijkt vooral gebaseerd te zijn op het aangeven van de NAM, terwijl omgevingseffecten van mogelijke andere putlocaties niet onderzocht lijken te zijn.
		Antwoord	Zie voor onderzoek naar alternatieven de antwoorden 6b, 6d, 6g en 6l. De minister stelt dat de aanvraag om een omgevingsvergunning, met inachtneming van het bepaalde in artikel 2.14 van de Wabo, is getoetst aan het belang van de bescherming van het milieu.
		Conclusie	De zienswijzen leiden niet tot inhoudelijke aanpassing van het besluit.